

Samenvatting (Dutch summary)

Met dit proefschrift wordt beoogd om criminologische kennis over delinquentie en gezinspedagogische kennis over opvoeding te integreren. Hiervoor zijn concepten over opvoeding uit gezinspedagogisch onderzoek geanalyseerd in relatie tot concepten van delinquentie uit criminologisch onderzoek. In dit proefschrift worden vier thema's behandeld. Het eerste thema, *eendimensionale opvoedingskenmerken en opvoedingsstijlen in relatie tot delinquent gedrag*, gaat over de vraag of opvoedingsdimensies en opvoedingsstijlen delinquent gedrag verklaren. Het tweede thema, *cross-sectionele en longitudinale verbanden tussen opvoeding en delinquentie*, betreft de vraag of lange-termijnverbanden tussen opvoeding en delinquentie even sterk zijn als cross-sectionele verbanden. Het derde thema, *algemene delinquentie en trajecten van delinquent gedrag in relatie tot opvoeding*, behandelt de vraag of delinquenten verschillende trajecten volgen tijdens de levensloop en of deze paden van delinquent gedrag gerelateerd zijn aan verschillende opvoedingsstijlen. Het vierde thema, *sekseschillen in het verband tussen opvoeding en delinquent gedrag*, gaat over de vraag of het geslacht van het kind en de ouder het verband tussen opvoeding en delinquentie modereert.

De theoretische achtergrond van dit proefschrift is gebaseerd op benaderingen uit de ontwikkelingscriminologie en gezinspedagogiek. Verschillende theorieën besteden aandacht aan de invloed van opvoeding op delinquentie. Daarbij richten criminologische theorieën zich op het verklaren van delinquent gedrag en gezinspedagogische theorieën op de operationalisering van opvoeding en de gevolgen van opvoeding. In de ontwikkelings- en levensloopcriminologie (developmental and life-course criminology, DLC) worden drie benaderingen onderscheiden: algemene statische, algemene dynamische en typologische theorieën. De meeste statische theorieën gaan uit van de vooronderstelling dat de variatie in crimineel gedrag voornamelijk wordt verklaard door individuele verschillen in de latente aanwezigheid van een bepaalde aanleg voor crimineel gedrag en dat deze individuele verschillen constant blijven tijdens de levensloop. Dynamische theorieën stellen in tegenstelling tot statische theorieën dat crimineel gedrag kan veranderen gedurende de levensloop en dat de invloed van het gezin kleiner wordt naarmate kinderen ouder worden. Zowel statische als dynamische theorieën zijn "algemeen" in die zin dat beide benaderingen ervan uitgaan dat de causale mechanismen van toepassing zijn op alle delinquenten. Typologische theorieën stellen daarentegen dat verschillende delinquentengroepen kunnen worden onderscheiden op basis van verschillende trajecten van delinquent gedrag. Typologische theorieën gaan er vanuit dat de etiologie verschillend is voor verschillende trajecten van delinquent gedrag.

In de opvoedingsliteratuur worden twee benaderingen onderscheiden: onderzoek dat zich richt op opvoedingsdimensies en onderzoek dat zich richt op

typologieën van opvoedingskenmerken, meestal aangeduid met opvoedingsstijlen. De twee belangrijkste opvoedingsdimensies die worden toegepast om opvoedingsgedrag te meten zijn ondersteuning en controle. Typologieën of opvoedingsstijlen zijn constellaties van opvoedingsdimensies. Belangrijke opvoedingsstijlen zijn een autoritatieve, een autoritaire, een permissieve en een verwaarlozende opvoedingsstijl. Onderzoek wijst uit dat de laatste opvoedingsstijl het sterkst aan delinquent gedrag is gerelateerd.

Drie databronnen zijn in dit promotieproject gebruikt: (1) data uit bestaande manuscripten waarin de resultaten van empirische studies over opvoeding en delinquent gedrag zijn beschreven, (2) data uit het Nijmeegs Longitudinaal Gezinsonderzoek, en (3) data van de Pittsburgh Youth Study. De reeds verschenen manuscripten betroffen 144 gepubliceerde en niet-gepubliceerde artikelen, boeken, boekhoofdstukken en dissertaties over empirische studies naar opvoeding en delinquent gedrag. De gegevens hieruit zijn geanalyseerd in een meta-analyse. Het Nijmeegs Longitudinaal Gezinsonderzoek, dat door de Radboud Universiteit Nijmegen is verricht, is een prospectieve longitudinale studie over het functioneren van Nederlandse gezinnen. In dit onderzoek, dat startte in 1990, werden gegevens verzameld van 788 gezinnen, woonachtig in Nederland. Jongens en meisjes met een leeftijd van tussen de 9 en 16 jaar, hun ouders en één broer of zus namen deel aan het onderzoek. De gezinsleden werden geïnterviewd over een aantal uiteenlopende onderwerpen zoals individuele kenmerken van gezinsleden en visies op gezinsfunctioneren. In 1995 en 2000 werden de gezinnen opnieuw benaderd. De Pittsburgh Youth Study (PYS) is een longitudinale studie naar de ontwikkeling van probleemgedrag en delinquentie van ongeveer 1500 jongens, afkomstig van scholen in de stad Pittsburgh. Het onderzoek vindt plaats aan de Universiteit van Pittsburgh, Pennsylvania in de Verenigde Staten en is gestart in 1987. De totale steekproef bestaat uit drie cohorten van welke de jongsten ongeveer 7 jaar, de middelsten 10 jaar en de oudsten 13 jaar oud waren tijdens het eerste meetmoment. In dit promotieproject zijn de data van de jongste en oudste jongens gebruikt.

De vier thema's zijn onderzocht in vier studies (hoofdstuk 2 t/m 5). De vier studies omvatten elk minimaal twee van de vier thema's. Hoofdstuk 2 bestaat uit een meta-analyse naar het verband tussen opvoeding en delinquent gedrag. In deze meta-analyse zijn de resultaten van eerder uitgevoerde studies geanalyseerd. De gemiddelde effectgroottes zijn berekend voor het verband van verschillende opvoedingskenmerken en delinquent gedrag. Daarnaast is de invloed van moderatoren op de studieresultaten geanalyseerd. Zo zijn de resultaten van cross-sectionele en longitudinale studies met elkaar vergeleken en zijn verschillen tussen de uitkomsten van studies naar jongens en meisjes geanalyseerd. In hoofdstuk 3 wordt een studie beschreven naar de lange-termijnrelatie tussen opvoeding en delinquentie. Deze studie richt zich op opvoedingskenmerken en -stijlen tijdens de

vroege adolescentie in relatie tot delinquent gedrag tijdens de jongvolwassenheid bij mannen. Voor de analyses zijn de data van de twee longitudinale studies, het Nijmeegs Longitudinaal Gezinsonderzoek en de Pittsburgh Youth Study, gebruikt. Hoofdstuk 4 richt zich op het verband tussen opvoedingsstijlen en verschillende trajecten van delinquent gedrag. Ten eerste zijn verschillende trajecten van delinquent gedrag geïdentificeerd op basis van de mate van ernst van delinquent gedrag in de leeftijdsperiode 10 t/m 19 jaar. Vervolgens is geanalyseerd of opvoedingsstijlen deze verschillende delinquentietrajecten kunnen verklaren. In hoofdstuk 5 wordt een studie beschreven naar het verband tussen opvoedingsstijlen van vaders en moeders in relatie tot delinquent gedrag. Hiervoor is een gedeelte van de steekproef van het Nijmeegs Longitudinaal Gezinsonderzoek gebruikt van kinderen met een leeftijd tussen de 14 en 22 jaar die bij hun ouders woonden en waarvan de ouders bij elkaar waren. Zowel cross-sectionele als longitudinale verbanden zijn bestudeerd en eventuele verschillen in het verband tussen opvoedingsstijlen en delinquentie tussen jongens en meisjes zijn onderzocht. Ook is onderzocht of combinaties van opvoedingsstijlen van vaders en moeders samenhangen met delinquent gedrag.

De vier onderzoeksthema's zijn gebruikt om de resultaten van de studies in hoofdstuk 2 t/m 5 samen te vatten en te bespreken. Het eerste thema betreft de vraag welke eendimensionale opvoedingskenmerken en opvoedingsstijlen delinquent gedrag verklaren. De analyse van resultaten uit eerdere studies maakt duidelijk dat er een verband bestaat tussen opvoeding en delinquent gedrag (hoofdstuk 2). Het verband tussen de meeste aspecten van opvoeding en delinquent gedrag is significant. De sterkste verbanden zijn gevonden voor de volgende opvoedingskenmerken: beperkt toezicht houden (lack of monitoring), overbescherming, afwijzing, slechte gezinsrelaties, en inconsistent zijn in het bijbrengen van discipline. Deze bevindingen laten zien dat bepaalde kinderen een verhoogd risico op delinquent gedrag hebben wanneer hun ouders weinig weten waar ze zijn of wat ze doen, hun kind afhankelijk houden en afwijzen, en inconsistent zijn in het stellen van regels en het zorgen dat kinderen deze regels nakomen. Bovendien blijken kinderen uit gezinnen met slechte relaties tussen de gezinsleden en een lage gezinscohesie een verhoogd risico te hebben.

De resultaten in de eerdere studies naar opvoeding en delinquentie verschillen sterk. Dit komt doordat de kenmerken van de studies sterk verschillen (hoofdstuk 2). Sommige opvoedingskenmerken blijken vooral belangrijk te zijn voor bepaalde steekproeven. Zo blijkt bijvoorbeeld dat jongeren die in aanraking met de politie zijn gekomen of zijn veroordeeld, vaker een onveilige band met hun ouders hebben. Daarnaast blijkt dat jongeren die minder ernstig delinquent gedrag vertonen, vaker uit gezinnen afkomstig zijn waarin de ouders weinig toezicht houden en weinig ondersteuning geven aan hun kind. Deze bevindingen geven aan dat het belangrijk is om onderzoek te doen naar specifieke eendimensionale

opvoedingskenmerken. De bevinding dat de sterkte van het verband tussen opvoeding en delinquent gedrag afhankelijk is van de kenmerken van de steekproef, geeft bovendien aan dat het belangrijk is om gezinsinterventies af te stemmen op de kenmerken van het kind en het gezin, in plaats van één algemene interventie aan te bieden voor alle gezinnen met delinquente kinderen.

Naast opvoedingskenmerken blijken ook opvoedings*stijlen* samen te hangen met delinquent gedrag (hoofdstuk 5). Bovendien blijken opvoedingsstijlen in de kindertijd samen te hangen met trajecten van ernstig delinquent gedrag tijdens de adolescentie (hoofdstuk 4). Over het algemeen blijkt dat kinderen en adolescenten met autoritatieve ouders de laagste scores van delinquent gedrag hebben en kinderen met verwaarlozende ouders de hoogste. Samenvattend, eendimensionale opvoedingskenmerken, zoals weinig toezicht, hard straffen en een slechte ouder-kindrelatie, en opvoedingsstijlen, zoals een verwaarlozende opvoedingsstijl, verhogen het risico op delinquent gedrag.

Het tweede thema, cross-sectionele en longitudinale verbanden tussen opvoeding en delinquentie, betreft de vraag of lange-termijnverbanden tussen opvoeding en delinquentie even sterk zijn als cross-sectionele verbanden. In de studies in dit proefschrift zijn erg weinig significante lange-termijnverbanden gevonden. Ten eerste blijkt dat verschillen tussen cross-sectionele en longitudinale verbanden met betrekking tot de meeste opvoedingskenmerken niet significant zijn (hoofdstuk 2). Ten tweede blijken opvoedingskenmerken, waarvan in eerder onderzoek is aangetoond dat zij een risicofactor voor delinquent gedrag zijn (bijv. de band tussen ouders en kind en hard straffen), later delinquent gedrag tijdens de jongvolwassenheid niet te kunnen voorspellen, wanneer er gecontroleerd wordt voor eerder antisociaal gedrag en demografische kenmerken (hoofdstuk 3). Ten derde blijken ook opvoedingsstijlen van de moeder niet gerelateerd aan later delinquent gedrag tijdens de jongvolwassenheid (hoofdstuk 5).

Er zijn echter een aantal uitzonderingen gevonden: adolescenten uit gezinnen waarin activiteiten weinig ordelijk en gestructureerd verlopen hebben een verhoogd risico op later delinquent gedrag tijdens de jongvolwassenheid. Daarnaast hebben adolescenten met een verwaarlozende vader, vooral jongens, een verhoogd risico op later delinquent gedrag (hoofdstuk 5). Bovendien tonen de resultaten aan dat kinderen met verwaarlozende ouders meer risico lopen om een traject van delinquent gedrag te gaan volgen tijdens de adolescentiefase (hoofdstuk 4). Samenvattend, voor de meeste opvoedingskenmerken is een cross-sectioneel of korte-termijnverband gevonden. Voor weinig orde en structuur binnen het gezin en een verwaarlozende opvoedingsstijl is echter een lange-termijnverband met delinquent gedrag gevonden.

Het derde thema, algemene delinquentie en trajecten van delinquent gedrag in relatie tot opvoeding, behandelt de vraag of delinquenten verschillende trajecten volgen tijdens de levensloop en of deze paden van delinquent gedrag gerelateerd

zijn aan verschillende opvoedingsstijlen. Twee empirische studies in dit proefschrift wijzen uit dat eendimensionale opvoedingskenmerken en opvoedingsstijlen samenhangen met algemeen delinquent gedrag (hoofdstuk 3 en 5). Deze bevindingen komen overeen met die van eerdere studies (hoofdstuk 2). Daarnaast zijn in één empirische studie 5 verschillende trajecten van delinquent gedrag gevonden, die elk een eigen patroon van delinquent gedrag hebben gedurende de adolescentie (10 tot 19 jaar): een traject met geen of heel weinig delinquentie, een licht persistent traject, een middelmatig ernstig traject waarbij adolescenten op jonge leeftijd beginnen maar ook op relatief jonge leeftijd stoppen met het plegen van delicten, een ernstig persistent traject en een ernstig traject waarbij jongeren alleen tijdens de adolescentie ernstige delicten plegen (hoofdstuk 4). Een verwaarlozende opvoedingsstijl tijdens de kindertijd blijkt gerelateerd te zijn aan het middelmatig ernstige traject, het ernstige persistente traject en het ernstige traject waarbij jongeren alleen tijdens de adolescentie ernstige delicten plegen. Jongens die één van deze drie ernstige trajecten van delinquent gedrag volgen, hebben tijdens de kindertijd vaker een verwaarlozende ouder. Daarnaast blijkt dat jongens die het persistente traject volgen, ook vaker een autoritaire ouder hebben.

Het vierde thema, sekseverschillen in het verband tussen opvoeding en delinquent gedrag, behandelt de vraag of het geslacht van het kind en de ouder het verband tussen opvoeding en delinquentie modereert. Uit de meta-analyse komt naar voren dat geslacht geen modererend effect heeft op het verband tussen opvoedingskenmerken en delinquent gedrag (hoofdstuk 2). Echter, de analyse van de Nederlandse data laat een interactie-effect zien van opvoedingsstijl en geslacht op delinquent gedrag. Dit betekent dat het verband tussen opvoedingsstijlen en delinquentie voor jongens en meisjes verschilt. Een verwaarlozende stijl is gerelateerd aan delinquent gedrag bij jongens, terwijl een permissieve stijl is gerelateerd aan delinquent gedrag bij meisjes (hoofdstuk 5). Uit deze laatste bevindingen blijkt dat bij meisjes mogelijk anders andere opvoedingsprocessen van invloed zijn bij de ontwikkeling van delinquent gedrag dan bij jongens.

Opvoedingsstijlen van vaders zijn op een andere manier gerelateerd aan delinquent gedrag dan opvoedingsstijlen van moeders (hoofdstuk 5). Uit de cross-sectionele analyses blijkt dat opvoedingsstijlen van vaders samenhangen met delinquent gedrag van jongens en meisjes, terwijl opvoedingsstijlen van moeders alleen samenhangen met delinquentie bij meisjes. Jongens vertonen vaker delinquent gedrag wanneer hun vaders een verwaarlozende stijl hebben. Het blijkt dat meisjes hoger scoren op delinquentie wanneer hun moeders een permissieve stijl hanteren. Longitudinale verbanden zijn alleen gevonden tussen een verwaarlozende stijl van de vader en delinquent gedrag bij jongens.

Daarnaast blijkt dat er een verband bestaat tussen combinaties van opvoedingsstijlen van vaders en moeders en delinquent gedrag (hoofdstuk 5).

Samenvatting

Jongens hebben hogere scores op delinquentie wanneer zowel de vader als de moeder een verwaarlozende stijl heeft. De resultaten wijzen uit dat delinquent gedrag significant vaker voorkomt bij jongens waarvan beide ouders verwaarlozend zijn, vergeleken met jongens waarvan slechts één ouder een verwaarlozende stijl heeft of waarvan ouders beiden een niet-verwaarlozende stijl hanteren. Meisjes waarvan beide ouders een permissieve stijl hebben, vertonen meer delinquent gedrag dan meisjes met slechts één permissieve ouder of met twee niet-permissieve ouders. Uit deze resultaten kan worden geconcludeerd dat de invloed van opvoedingsstijlen van vaders en moeders verschillend is en dat combinaties van opvoedingsstijlen van vaders en moeders gerelateerd zijn aan delinquent gedrag. Hieruit blijkt dat het belangrijk is dat vaders worden betrokken bij onderzoek naar het verband tussen opvoeding en delinquent gedrag.

Dit promotieproject laat op verschillende manieren zien dat het zinvol is om opvoedingsconcepten uit gezinspedagogisch onderzoek, zoals opvoedingsstijlen, te betrekken in onderzoek naar de ontwikkeling van delinquent gedrag. Ten eerste blijkt een verwaarlozende stijl tijdens de kindertijd gerelateerd te zijn aan verschillende ernstige trajecten van delinquent gedrag tijdens de adolescentie. Daarnaast is een verwaarlozende stijl van de vader gerelateerd aan later delinquent gedrag bij jongens tijdens de jongvolwassenheid. Deze lange-termijnverbanden zijn in mindere mate gevonden bij eendimensionale opvoedingskenmerken. Ten tweede zijn er aanwijzingen gevonden dat opvoedingsstijlen een modererende werking hebben op het verband tussen eendimensionale opvoedingskenmerken en delinquent gedrag. Ten derde blijken opvoedingsstijlen een verschillende invloed te hebben op delinquent gedrag bij jongens en meisjes, terwijl er geen verschillen zijn gevonden bij eendimensionale opvoedingskenmerken.

De resultaten in dit proefschrift bieden ondersteuning voor een aantal hypothesen, dat afkomstig is van benaderingen uit de ontwikkelings- en levensloopcriminologie. De meeste bevindingen in dit proefschrift bieden geen ondersteuning voor de assumptie van algemene statische theorieën dat risicofactoren van delinquent gedrag, zoals bepaalde opvoedingskenmerken, onafhankelijk zijn van leeftijd. De resultaten in dit proefschrift ondersteunen echter wel bepaalde assumpties van algemene dynamische theorieën, namelijk dat opvoedingsstijlen in de kindertijd trajecten van ernstig delinquent gedrag kunnen verklaren, maar dat andere factoren ervoor zorgen dat een bepaalde groep jongeren stopt met het plegen van delicten. Uit het onderzoek naar trajecten van delinquent gedrag blijkt namelijk dat een bepaalde groep delinquente jongeren die relatief vaak in verwaarlozende gezinnen opgroeiden en die reeds tijdens de late kindertijd waren begonnen met het plegen van ernstige delicten, ook weer vrij snel ophouden met het plegen van delicten, terwijl anderen hiermee doorgaan. De bevindingen in dit promotieproject die aangeven dat de meeste opvoedingskenmerken van invloed zijn op de korte termijn en niet op de lange termijn, ondersteunen het idee van

dynamische modellen dat verandering mogelijk is. Ook de bevinding in de meta-analyse dat het verband tussen bepaalde opvoedingskenmerken en delinquent gedrag afhankelijk is van de leeftijd van jongeren, sluit aan bij deze assumptie van dynamische theorieën.

Dit proefschrift biedt ook enige ondersteuning voor typologische modellen waar het gaat om het identificeren van verschillende trajecten van delinquentie. Echter, bepaalde bevindingen weerleggen de aanname van typologische modellen dat verschillende trajecten van delinquent gedrag hun oorsprong hebben in verschillende typen gezinnen. In dit proefschrift blijken opvoedingsstijlen tijdens de kindertijd wel ernstige van niet-ernstige trajecten te kunnen onderscheiden, maar deze stijlen kunnen de ernstige trajecten onderling niet onderscheiden, terwijl bijvoorbeeld Moffitt stelt dat de “life-course persistent trajectory” maar niet de “adolescence-limited trajectory” wordt gekenmerkt door een inadequate opvoeding tijdens de kindertijd.

De bevindingen die betrekking hebben op sekseverschillen, hebben zowel theoretische als praktische implicaties. Jongens blijken vaker delinquent gedrag te vertonen wanneer hun ouders een verwaarlozende en bestraffende stijl hebben, terwijl meisjes vaker delinquent zijn wanneer hun ouders een opvoedingsstijl hebben die gekenmerkt wordt door permissiviteit en een lage mate van responsiviteit. Deze resultaten laten zien dat opvoedingsprocessen die van invloed zijn op de ontwikkeling van delinquent gedrag, verschillend zijn voor jongens en meisjes. De huidige theoretische modellen zijn doorgaans gericht op de ontwikkeling van delinquent gedrag bij jongens, maar de resultaten in hoofdstuk 5 geven aan dat specifieke theoretische modellen mogelijk nodig zijn die het ontstaan van delinquent gedrag bij meisjes verklaren. Daarnaast bieden de bevindingen die betrekking hebben op de opvoedingsstijlen van vaders en de combinaties van opvoedingsstijlen van vaders en moeders, ondersteuning voor de toepassing van een systeemgerichte benadering in de behandeling van delinquente jongeren.